

alkoholiku. Ze 300 sebevrahů na 143 konstatoval chronický alkoholismus (47-6°).

Také sebevražednost dětská v poslední době dle Rothfuchse stoupla. Obvyčejně jsou to děti psychopatricky založené. „Jestliže však,“ praví Rothfuchs, „zkoumáme u těchto abnormálních zjevů příčiny životní omrzelosti, tu velmi zhusťa sledujeme, že právě při pathologicky zatížených požívání alkoholu hraje velkou, třeba často skrytou roli.“ I považuje ve většině sebevražď žákovských alkohol za pravidelnou soupříčinu.

Hegar ve spise: *Der Geschlechtstrieb* (Stuttgart 1894) připisuje pijanství ethickému defektu. Bebel však ve známém díle o ženě a socialismu polemizuje s tvrzením Hegarovým a příčinu alkoholismu vidí v sociálním prostředí. Bebel ovšem má pravdu, že sociální prostředí působí na šíření alkoholismu, avšak ani Hegar není neprav, neboť oslabení citové a volné stránky živem dědičnosti může být a je příčinou alkoholismu. Jest zajisté sociální prostředí a dědičnost ve vztahu velmi úzkým. Poměry alkoholismu v dějství uvedou nás zřejmě k vážnému přemýšlení a přesvědčení, že třeba všude v rodině, ve škole a v celé společnosti pečovati o radikální odstraňování tohoto zla.

Dětské lži.

Také v otázce dětských lží třeba rozlišovati jednak hranici, která děti lži vyskytující se u dětí normálních ode lží pathologické, jednak různé stupně chorobné lhavosti mládeže.

Na šíření lhavosti v řadách mládeže působí různými směry společenské prostředí. Již od kolebky působí se živě na křídci dítě, aby se upokojilo. Počítá a hrěší se vůbec s lehkověrností dětí. Život celý, konvenční slyk, noviny, soudy, volby, obchod a sta a sta jiných příčin působí zde na lehkověrnou mládež, podlamující jejich cit pro pravdu (Viz G. Lehne: *Wie kann der Lehrer die Lügenhaftigkeit der Jugend bekämpfen*. Die Kinderfehler 1902 VIII). Čím dítě je větší, tím více nepravdy vidí kolem sebe. Lež objevuje se nejen u dětí, ale i u dospělých a vysoce vzdělaných lidí v různých formách. Konvenční lež, obchodní, válečná a diplomatická, náboženskopokrytecká, pomluva a m. j.

Dítě často samo dodává živě výmluvy a zprávy. O tom nás sice všední život tisíci příklady poučuje, ale přece uvedeme příklad v „*Besedě Času*“ (17. září 1907), který uvádí Josef Petrák ve článku: „Co píše rodiče učitelé.“ Otec poslal mu dopoledne listek! „Čtený pane učitelé! Tímto Vás žádám, že nemůžeme chlapce poslati do školy, ona ho pořád bolí hlava a při tom mu nechutná jíst, tak nemůže jíti do školy, s úctou

C. F. " Odpoledne přišel chlapec do školy a vypovídal, že nestonal, ale že kopal brambory. Docela správně učitel podotýká, že zapomíná otec takový, že sváti dítě ke lži. Lehne rozlišuje lži mládeže dle pramene, z něhož vznikají. Jsou to lži ze strachu, z rozpaků, ze studu, ze tížádosťi, z lehkomyšlnosti, pohodlí lakoty, zisku- chivosti, sympathiických citů a m. j.

Nečastěji dle Lehnea objevuje se lež ze strachu. K ní patří všechny lži tak zvané školní. Ale kvalitativně nejdležitější a nejhroší je dle něho lež, při níž je přání nějaké výhody.

V "Kinderfehler" (r. VII. 1902 značka U.) shle- dááme se s případem pathologické lži. Žačka vyšší divčí školy 16 let objevila se ve škole se zavázanou hlavou. Udala, že trpí ušní nemoci a že byla operována. Popisovala učitelkám a spolužačkám podrobnosti ope- race a kliniky. Také plakala bolestmi v uších. Učitelka brzy pojala podezření a jela s ní k označenému lékaři. Na klinice nemocná se vyznala i v lékařích i personálu. Prohlídka pak uší ukázala, že byla úplně zdráva, přece však nedala si operaci vymluvit. Příbuzní o tom o všem ničeho nevěděli. Jen pomalu se nemocná této představy vzdávala. Ta vyvolána byla dámou, která trpívala ne- duhem ušním, byla operována, a která jí všechny po- drobnosti operace podala. Jindy měla představu, že je adoptovanou dcerou svého otce a dávala o tom podrob- nosti svým spolužačkám. Myslíla také, že bratr se oženil a že bydlí v jistém domě, šla tam dokonce a divila se, že tam nebydlí. Je to zřejmě pathologická lež a označena jako pseudologia phantastica. Spisovatel podobný druh dětí chorobně lhavých sledává u indi- viduí méně cenných, degenerovaných a zvláště u hyste- rických a slabomyšlných. Ufer ukazuje na tom příkladě, že jen v řídkých případech objevuje se pseudologia phantastica bez jakýchkoli poruch na poli psychickém a nervovém. Charakteristické dle Ufera při pathologické

lži je, že je nemocná o realitě výpovědi svých úplně přesvědčena a přece jedná tak, že je patrné, že si je vědoma nesprávnosti svých výroků. Tak na př. ono děvče svým příbuzným nikdy nic podobného nevypra- vovalo. Tato inkonsequence v provádění nikoli lži skoro ve všech případech charakterisuje pseudologii phanta- stika, a neinformovaným se zdá, že se jedná o podvod. Také tím se podává charakteristický rozdíl od stavů paranoických, že se dává přesvědčení o nesprávnosti svých tvrzení až snadno či těžce. Velmi pěkně dodává Ufer: Zde jedná se o celkem nevinnou věc; ale po- ložme na místo operace uší případ mravního poklesku, a bude jasno, jak důležité a těžké jsou následky patho- logické lži¹⁾, jak důležité jsou pro soudce a lékaře. Lehne při pathologické lži klade důraz ještě na její zatvzřelost, která je známkou nastávajícího morálního pobouzení. Pokud se týče věku, kdy lhavost u dětí se objevuje, tu zabývají se otázkou tou Schäfer a Marci- novski, „z nichž poslední dokazuje, že i dítě před 4 lety může si býti vědomo objektivní nepravdy svých řečí“. Čím tak v Zeitschrift für Päd. Pathologie und Physio- logie (R. 1905).²⁾

Vzhledem k různým druhům a stupňům lhavosti mládeže, rozlišuje Kemsies 10 kategorií. Hall rozlišil sedm přesně rozrůzněných lži na základě zkoumání a zpráv o 300 dětech obojího pohlaví mezi 12. a 14. rokem. „Jsou to předně pseudofobie, při níž každé od- chýlení se od pravně hledané přesné pravdivosti jest něčím ohavným, při níž ke všemu se dokládá tíse ně-

¹⁾ O pathologické lži jednájí ještě Geyer (1886 Lipsko): Über das Wesen und die Päd. Behandlung der Lüge a Delbrück: Die pathologische Lüge und die abnormen Schwinder. U nás o tomto předmětu pojednává hlavně Heyerach v Ped. Rozhledech R. XVIII. a v rozpravě: Das erste odchytky školní mládeže (v Praze r. 1904).

²⁾ Viz o tom O. Kádner v Ped. Rozhledech XIX. R. str. 335.

jaké „já myslím“ nebo „snad“, nebo se opakuje stokrát „ne“¹⁾. Dále rozeznává Hall „lež hrdinskou“, jež se ospravedlňuje jakožto prosíředek k vznešeným cílům. Sem patří dle Halla lživá přiznání se k vině, jimiž silně děti na sebe přijímají tresty za slabé. Na třetí místo klade Hall „pravdu více přátelům a lež větší nepřítelům“, závislé velmi často u dětí na osobní náklonnosti nebo odporu. Tak na př. přátelství se uzavírají zjevením tajemství a sliby, že nikdo nic neprozradí. Dále zná Hall lež ze sobectví, projevující se velmi často v každé vzrůstající hře, aby se odvrátila prohra. Hall přičítá mnoho viny na této lži právě poměrům školy. (Školní lži). Jako nejslabší typ dětské lži podává Hall případy lži vzniklých z obrativosti při hře. Hrající si se svými soudruhy a sourozenci, děti vymyšlejí různé nemožnosti, přetvářky, kouzla a události, přiznávajíce jim na oko úplnou pravdivost. Jsou to zjevy sice velmi rozšířené a normální, ale i tu třeba bdít, aby přehnaná fantazie zvláště u dětí nakloněných k zatížení nezanedchala skutečné stopy vedoucí k chorobné lživosti z obratov-
 nosti (Dříve již zmíněná „pseudologia phantastica“). Nejhorší typ lži dle Halla je tak zvaná pseudomanie, a podáme charakteristiku této abnormity. „Je to u dětí řídký případ a vysvětluje se domyšlivostí, vášnivou touhou buditi pozornost, z čehož vzniká přetvářka, předstírání takové a takové povahy. U dívek bývá to často přechodem k hysterii. Počáteční znaky jsou chtivost chvály, peněz; ale pak stupňuje se ke skutečné pseudomanii při níž obelhávání jiných nebo i sebe stává se touhou.“ Při takových případech odporňuje Hall nejdrastičtější a nerychlejší opatření, při prvních projevech odněti úcty, lásky a důvěry, a nestačí-li poučení a přísne pokárání, tu vybízí Hall ku metle, a nevzpomůže-li ani

¹⁾ Viz C. S. Hall: Vybrané stati pedopsychologické a pedagogické. V Praze 1906. Přel. Mauer s úvodem prof. Čady.

ta, k lékařské radě. Konečně objevují se případy lži zatvrzelých, při nichž nejzapatřilejší lži opakují různá zapřísáhání. Je to nehorší případ lži. Hall velmi správně poukazuje učitele a vychovatele, aby rozlišovali různé formy lhavosti mládeže, v níž vidí nejen prostou zvrácenost, nýbrž chorobu neobvykle komplikovanou, a v houževnatém lpění na tom, aby děti mluvili pravdu vidí nejlepší prosíředek k nápravě.

O dětské lhavosti promlouvá také Heveroch ve jmenovaném spisku v oboru pedopathologie. Uvádí pěkný příklad chorobné lhavosti (pseudologia phantastica) a některé charakteristické známky této anomalie, avšak postrádáme tu jisté rozřídění dětských lží, které pro pochopení celé otázky jest velmi důležité.

Velmi důležitá jsou v tomto směru bádání, která o psychologické a pedagogické stránce lživosti mládeže podníkl již Kemnies. Také Kemnies vidí ve lhavosti známku duševního a morálního poklesnutí čili chorobné sklonnosti, která zasluhuje psychiatrického pozorování. Kemnies stále v tomto oboru pozoruje veliké nedostatky a nejasnosti. Odporňuje studium lhavosti mládeže vychovatelům a také soudcům, jedná-li se o výpovědi dětí při soudu. Varuje soudce před zvrácenými pojmy, které jednak dospělí mají o dětech, jednak dětí o dospělých. Zvláště všimati si třeba výpovědi a lži dětských při hysterii, epilepsii, morální nepřítčehosti, a trestního zřídění vzhledem k dítěti. Za tím účelem spolek pro psychologii dítěte v Berlíně sbírá veliký materiál dětských lží a výpovědí; komise psychologů, pedagogů, právníků a lékařů podávají tu svoje záznamy, pozorování, analýzy a výsledky zkoumání. Také Kemnies tu podává svoje rozřídění dětských lží a výpovědí. Rozeznává při každé lži a výpovědi objektivní a subjektivní moment. Nestáčí jen objektivní výpověď, ale třeba tu zkoumati, jak se ku lži nebo výpovědi má plně subjektivní vědomí, které je teprve psychologicky,

právnícky a etnicky uvádí v pravé světo. Také upozornuje Kemsies na rozdíl lži u dětí a dospělých. Obshově vidí rozdíl v tom, že se dětská lež týká obvyčejně malicherných předmětů; mravně a právně dítě není ještě hotová osobnost a má vychovatelskými prostředky vedeno být na pravou cestu; psychologicky pak dle Kemsiese dítě jest ve stavu psychicky nehotovém, nemá pravého vlnedu do všech okolností, podléhá klamu, sugesci a těžko odporuje vnějším vlivům. Pokud se pak rozdělení týče, tu jak jsme již poznamenali, rozeznává Kemsies 10 druhů lži:

- I. Lež ve hře: různé komedie, vytráčky, přetvářky.
 - II. Omnyly ve výpovědi.
 - III. Schopnost ku klamně sugesci.
 - IV. Omnyly ve věci: falšování úsudku, pozorování, vzpomínek.
 - V. Lež z omluvitelných důvodů: ze strachu, rozpaků, lichotnictví, chlubení a j.
 - VI. Lež z motivů neslechetných: z egoismu, vzdoru, záští, msly.
 - VII. Lež z motivů slechetných: ze studu, z oddanosti k někomu, na rozkaz nějaké autority.
 - VIII. Pathologická lživost: při hysterii, epilepsii, morální insanité, paralyse.
 - IX. Lži pochodící ze zločinného rozpoložení: při podvodu, krádeži, vlnupání, zločinu proti životu atd.
 - X. Výpovědi osob duševně opožďěných.
- Poněvadž rozrůznění jednotlivých druhů lži je pro poznání lhavosti u dětí nadmíru důležité, uvedeme ještě rozdělení Sullyho, známého to badatele v oboru duše dítěte. Sully podává ještě větší řadu různých lží, nežli oba předchozí:
- I. Malé lži při hrách, s minimem úmyslného klamu.
 - II. Případy, kdy si dítě něco neskutečného smyslí, a ztrácí vlned do skutečnosti.

III. Případy, kdy dítě snadno opak řekne toho, co mu bylo řečeno, často z dramatického pudu.

IV. Autosugescce a sebeklam.

V. Přehánění, aby bylo docíleno účinku, chlubitost.

VI. Lichocení, snivé rozplývání se s přetvářkou a chytrostí, ale bez dalších špatných úmyslů.

VII. Obejití pravdy ze strachu, aby nenarazil.

VIII. Sugescce s illusí paměti a j.

IX. Klamání jiných ve spojení se žertem.

X. Klamná tvrzení, aby ztracena byla stopa.

XI. Lež tvrdošijná po trestu.

XII. Lež z nízkých motivů.